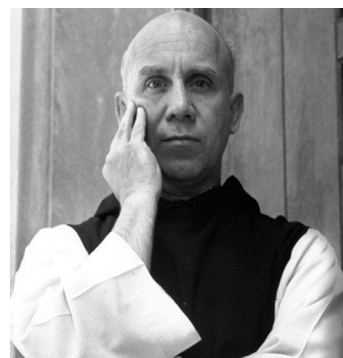
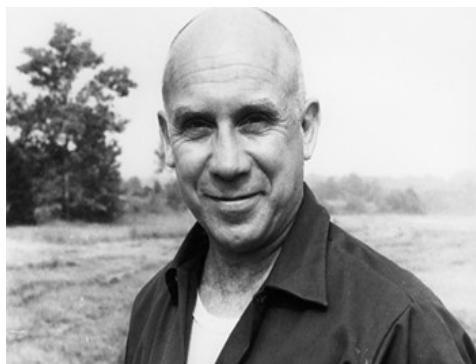
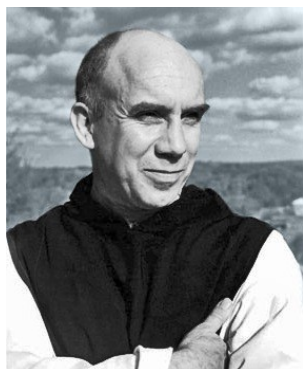

KONTEMPLATIVNI ŽIVOT PREMA THOMASU MERTONU (1)¹

Piše: vlč. Richard Pavlić, dr. sc.

U kršćanskoj se duhovnosti izraz kontemplacija različito shvaća i rabi. Uvriježeno je mišljenje da je kontemplacija svojstvena jedino samostanskim ljudima. Što ustvari znači pojam kontemplacije i kako ga treba ispravno rabiti? Tko se danas bavi kontemplacijom i što znači biti kontemplativac? Što je smisao kontemplativnog života, te kakvo je značenje kontemplativca u svijetu? Je li svijet problem za kontemplativca i prepreka u njegovom kontemplativnom zrenju? Što kontemplativac može očekivati od svijeta i što on sam može dati svijetu?

Danas postoje različita shvaćanja pojma kontemplacije. Obično se riječ *kontemplacija* veže uz mistične fenomene, uz tehniku i način molitve. Neke ljude nazivamo kontemplativcima jer žive drukčijim načinom života. Čak se neki samostani i kuće duhovnog života nazivaju kontemplativnima. Pojam *kontemplacije* otac Thomas Merton tumači na sljedeći način: *“To je riječ koja lako zavodi u zabludu s više gledišta. Postoji velika opasnost da se njezina značenja tumače u krivom smislu, jer se ne razumiju. Ona može postati gotovo magična riječ ili riječ koja nadahnjuje, što je gotovo jednako zlo. Ali najgora je šteta te riječi*

¹ Thomas Merton u knjizi *“Kontemplacija u svijetu akcije”* donosi niz eseja objavljenih u raznim časopisima o duhovnosti. Knjiga je izdana nakon autorove smrti. Sam sadržaj knjige sužava temu na usko područje: govor o kontemplativnom životu u okvirima monaškog života i obnove monaštva u Crkvi u suvremenom svijetu. Većinu eseja odabrao je sâm Merton koje je napisao potkraj života što zasigurno jamči određenu zrelost misli i izraza. Vlč. Richard Pavlić razmatra eseje upravo iz ove knjige koja još uvijek nije prevedena na hrvatski jezik.

da ona zvuči kao neka 'stvar', objektivna vrednota, ili duhovna 'roba' koja se može nabaviti i koju je dobro imati. Ili nešto što, kada posjedujemo, oslobađa od problema i od nesreće. Kao da bi postojao neki novi plan koga bi se trebalo latiti, među cijelim milijunom drugih planova koji su nam predloženi za našeg života: postati kontemplativac."

Kontemplacija nije način mišljenja i nema ništa zajedničkog s Descartesovom krilaticom "mislim, dakle jesam" (*cogito ergo sum*). Merton napominje kako "*kontemplativac nije čovjek koji voli sjediti i misliti, još manje netko tko naokolo prazno zuri. Kontemplacija je mnogo više nego zamišljenost i pokušaj razmišljanja*". Kontemplacija nije ni suprotnost ljudskoj misli ni bijeg u iracionalnost, ushite i ekstaze. Kontemplacija nije djelo čovjekova vanjskog ja. "*Onaj ja koji radi u svijetu, misli o sebi, promatra svoje vlastite reakcije i govori o samom sebi, nije pravi ja koji se sjedinio s Bogom u Kristu. To je u najboljem slučaju odijelo, maska za pretvaranje onoga tajanstvenog i nepoznatog ja, koga većina od nas otkriva tek kada umiremo.*"

Ako kontemplacija nije neka navika ili stvar koju možemo posjedovati, nije način mišljenja; ako ona nije djelo našeg vanjskog ja, i ako biti kontemplativac ne znači izabrati jedno od mogućih zanimanja u svijetu - što je kontemplacija? Merton smatra da je kontemplacija najviši izražaj čovjekova razumnog i duhovnog života: "*To znači sam život, potpuno aktivan, potpuno svjestan da je živ. To je zahvalnost za život, za svijest i za bitak. To je živo shvaćanje činjenice da život i biće u nama proizlaze od nevidljiva i beskrajno obilna Izvora. Kontemplacija je, iznad svega, svijest o stvarnosti tog Izvora. Kontemplacija je onkraj estetskog zrenja, onkraj umjetnosti, onkraj pjesništva. Uistinu, ona je i onkraj filozofije, onkraj spekulativne teologije. Ona ih sve sažima, nadilazi i dopunjuje, a ipak se u isto vrijeme čini da ih, na neki način, sve istiskuje i niječe.*" Pojam kontemplacije usko je vezan uz sam život, ali što je još važnije, vezan je uz sam Izvor života, uz Boga. Čovjek s iskustvom kontemplacije je čovjek sa svjesnim iskustvom Boga. To iskustvo ne iscrpljuje se u čovjekovim zemaljskim sposobnostima i činima, bez obzira na to koliko oni bili uzvišeni na polju rada, umjetnosti, znanosti i filozofije. Iskustvo kontemplacije prožima čovjekov zemaljski život, ali ga istodobno nadilazi i uzdiže. U tom smislu čovjek kontemplativac suočava se sa svojom zemaljskom smrću koja je zapravo prijelaz u život. Kontemplacija se ne protivi životu, već ona život ispunjava i preporuča. Kontemplacija je svijest o punini života, slobodan dar Duha Božjega koji može željeti i moliti svaki čovjek.

Monah – kontemplativac u svijetu

Iako o kontemplaciji govorimo kao o nečemu što se ne može uokviriti u određene nacрте i strukture zemaljskog života (ali ih sve može prožimati), te unatoč tome što kontemplativac ne mora nužno biti osoba s duhovnim zanimanjem u svijetu, ima ljudi koji svoj život potpuno posvećuju kontemplaciji, trude se oko spoznaje i svjesnosti o Božjoj prisutnosti u svijetu. Imajući na umu Mertonovo tumačenje kontemplacije, monahe (i monahinje) možemo zvati kontemplativcima, ljudima koji žive kontemplativan život. Merton za monaha kaže da je to *“osoba koja ‘traži Boga’, ili osoba koja kroz metanoju traži nutarnji preobražaj i produbljenje svoje svijesti i svjesnosti da bi iskusio konačnu dubinu bića i spasenjsku snagu Duha te to na neki način svjedočio”*. Dakle, monah ima kontemplativno iskustvo Boga. Recimo to kršćanskom terminologijom - monah živi život Duha, život Kraljevstva Božjega. Što bi, prema tome, monah značio u svijetu u kojemu živi i kakav je njegov odnos sa svijetom?

Monah je svakako osoba koja živi u svijetu, ali on je istovremeno i odvojen od svijeta. Njegov je odnos sa svijetom dvojak: monah ima pozitivan odnos prema svijetu u smislu povezanosti sa svijetom kroz ljubav i molitvu. S druge strane, monah ima negativan odnos prema svijetu jer predstavlja odricanje od svijeta. O monahovu odnosu prema svijetu ovisi identitet njegova života. Zato monah svakako mora naći mjesto u svijetu. On se može poistovjetiti s jednim od tri sloja društva: sa strukturama vlasti, s nižim slojevima populacije (siromašnima i onima koji čine većinu svjetskog stanovništva) ili s marginalnim intelektualcima. Dosad su se monasi uglavnom poistovjećivali sa siromašnijim slojevima društva. Međutim, Merton smatra da je za monaha puno važnije i bolje poistovjetiti se s intelektualcima koji nisu povezani s vlašću, već su, štoviše, kritički raspoloženi prema njoj. Povezanost i poistovjećivanje s takvim ljudima važna je zbog njihova realna pogleda na društvo i njegove probleme, te njihove sposobnosti kreativnog razmišljanja i iznalaženja rješenja. Upravo *monaška realnost* (iskustvo monaške jednostavnosti i dubine života) i *otvorenost za socijalnu stvarnost svoga doba* treba biti prisutno u monaškom životu. Monaška realnost uključuje prije svega vrednovanje tradicionalnih vrijednosti monaškog života (molitva, liturgija, kontemplativno iskustvo i život evanđeoskih vrednota), a otvorenost za socijalne probleme nešto je više od same obaviještenosti. Povezanost tih vrijednosti daje monaškom životu kvalitetu proročkog zvanja koje označava kontemplativan život. Tu se radi

o karizmi, daru za kojim treba težiti i nastojati ga sačuvati, pri čemu veliku važnost imaju molitva i iskustvo samoće. Samoća monahu osvještava vlastitu bijedu i bezvrijednost, ona mu daje do znanja da bez drugih ljudi njegov život gubi smisao i puninu. U molitvi se monah susreće s Duhom Svetim koji ga povezuje s ljudima kojima je potrebna njegova pomoć.

Monah, dakle, nije osoba koja je svijetu okrenula leđa. Njegov odnos sa svijetom ne svodi se samo na molitvu za svijet. Monah je oslobođen određenih svjetovnih dužnosti kako bi bio slobodan za nasljedovanje Krista u pustinji i samoći svoga srca, dijeleći s Kristom njegove patnje i kušnje koje rađaju ljubavju za svijet. Monah je slobodan za ljubav. Slobodan je od neposrednih uspjeha svoga rada, od čitava spleta ciljeva koji upravljaju našim zemaljskim životom, od zdravlja i sigurnosti, od uživanja i posjedovanja, od ljudi i mjesta, od okolnosti i predmeta. Monah je ravnodušan prema samom životu u evanđeoskom smislu, živi poput poljskih ljiljana tražeći najprije Nebesko kraljevstvo te s pouzdanjem da će sve naše materijalne potrebe biti zadovoljene povrh toga. Svijet od čovjeka zahtijeva dokazivanje prema određenim standardima. Monah je oslobođen takva dokazivanja. On nema potrebu za dokazivanjem u svijetu. U tom smislu monaški život na neki način uzrokuje sablazan u svijetu. Monah je čovjek koji nema poseban zadatak u svijetu. On je u svijetu upitnik, onaj koji pliva uzvodno, znak čuđenja.

Monaška sloboda ne zna čak ni za najprofinjenu potrebu za dokazivanjem u crkvenom životu. Smisao monaškog života nije u obavljanju nekih profinjenih dužnosti u crkvi, u apostolatu koji bi se provodio na određeni način i kroz određenu akciju. Monah svakako ima zadaću apostolata, ali je ne ispunjava djelujući, nego prije svega živeći, utjelovljujući Evanđelje Isusa Krista u svakodnevni život jednostavnih monaških aktivnosti molitve, rada i studija. Monahov je jedini zadatak biti čovjek koji u samoći i tišini traži Boga, potpuno svjestan i povezan s drugima koji isto traže Boga, ali na druge načine. Monah se zbog posebnosti svoga poziva u Crkvi i svijetu ne bi trebao osjećati "boljim kršćaninom" od drugih. Zapravo, svaki je kršćanin prije svega Kristov nasljedovatelj i u tom smislu svaki kršćanin je monah, onaj koji traži Boga. Bogatstvo i različitost darova Duha Svetoga u Crkvi rađa mnoštvom različitih zvanja. Ničiji život ne može biti plodonosan bez velikodušnosti, iskrenosti i žrtve. Taj zakon vrijedi jednako u samostanu i u svijetu.

KONTEMPLATIVNI ŽIVOT PREMA THOMASU MERTONU (2)

Piše: dr. sc. vlč. Richard Pavlič

Čovjek je biće koje ima sposobnost samonadilaženja. Tu sposobnost svi osjećamo kao poziv, životnu zadaću koja se ne može zanijekati. Svaki čovjek teži za nutarnjim, duhovnim iskustvom. Duhovna iskustva rađaju promjenom u dubinama našega bića. Budući da monaški život znači trajni preobražaj, u takvu životu disciplina i molitva zauzimaju središnje mjesto. Riječ je o nutarnjem poimanju discipline kojoj je svrha viša od samo moralnog savršenstva. Izvanjska praksa discipline, obavljanje određenih rituala i monaških dužnosti, nije prava disciplina. Prava je disciplina nutarnja i osobna. U dijalogu sa svijetom, znanošću i društvom monah mora sačuvati svoj identitet, a to će moći jedino uz disciplinu usmjerenu na nutarnju preobrazbu, razvoj u novog čovjeka.

Disciplina i molitveni život

Disciplina molitvenog života u staroj monaškoj tradiciji odnosila se prije svega na učenje putova Duha i milosti Božje. Oci nisu u disciplini i askezi vidjeli sredstvo i metodu za postizanje nekih rezultata u duhovnom životu. Čini se da je razvoj znanosti i znanstvene metode (Bacon i Descartes) u 15. i 16. stoljeću utjecao i na monaški mentalitet. Od toga doba ideja discipline u molitvenom životu sve više dobiva oznake metodologije. Ljudi postaju opsjednuti ispravnošću svoje molitvene metode. Molitvena tehnika i nastojanje da se postignu rezultati na duhovnom i moralnom području postaju važniji od iskustva susreta sa živim

Bogom. Molitvu treba osloboditi racionalizma i produktivnosti, a to u određenom smislu zahtijeva vraćanje kršćanskim otačkim izvorima.

Cilj je monaške discipline samonadilaženje, preobražaj u Krista. Pravo poimanje discipline ima onaj tko vježba i disciplinira svoje sposobnosti i cijelo svoje biće kako bi produbio i proširio svoje mogućnosti za iskustvo svjesnosti i razumijevanja, za viši stupanj dubljeg i istinitog života u Kristu i Duhu. Takvo poimanje discipline vezano je uz područje čovjekovih najdubljih nastojanja i želja, uz područje čovjekove slobode. Za kontemplativno iskustvo čovjek treba biti slobodan od ispunjavanja društvenih uvjeta i od potrebe za dokazivanjem. Budemo li ispunjavali očekivanja drugih, dobit ćemo odobravanje i pohvalu, utjehu i sigurnost. Monaška disciplina zahtijeva žrtvovanje takve sigurnosti koja čovjeka lišava slobode za kritičko i trijezno razmišljanje. Takvo je razmišljanje moguće jedino u slobodi od svijeta i robovanja njegovim zahtjevima.

Monah svu svoju sigurnost traži jedino u Bogu. Zato je njegov život u stavu iščekivanja. Smisao discipline ostvaruje se u budnosti, spremnosti na Kristov dolazak, kao u paraboli o deset djevoja: „Bdijte, dakle, jer ne znate ni dana ni časa!“ Zauzeti stav slušanja, osluškivanja Božje riječi, odnosi se prije svega na nutarnju disciplinu. Površno obavljanje molitve, površno razmatranje i površna sabranost mogu samo narušiti našu sposobnost nutarnjeg slušanja. Kontemplativac živi u sadašnjosti. Sav je njegov život sabran u sadašnjem trenutku koji je aktualni izraz Božje volje. Stav budnosti i osjetljivosti na Božju prisutnost u svakom trenutku našeg života i u svakoj našoj aktivnosti može biti najučinkovitiji oblik askeze molitvenog života. Takav nam stav pomaže u otkrivanju pravog smisla i vrijednosti našeg zanimanja, naših svakodnevnih aktivnosti koje postaju prožete molitvom i usmjerenošću na Boga.

Ophođenje s maštom i mislima u molitvi sastavni je dio nutarnje discipline molitvenog života. Naglasak je na konstruktivnoj uporabi mašte. Ako mašta nije podložna sudu razuma i volje, postat će razorna. Vođena razumom i voljom, može biti vrlo plodonosna, poglavito u molitvenom čitanju Biblije. Disciplina misli i mašte uključuje i stupanj slobode koji potencira kreativnost u molitvi, ali ta sloboda ima granice, ovisno o našoj sposobnosti sublimacije slobodnog potencijala misli u molitvene svrhe. Molitveni život zapadnog čovjeka obilježen je krizama koje izvire iz racionalističkog poimanja molitve i pretjerana životnog aktivizma. Zapadni je čovjek navikao moliti razmišljanjem i za to nalazi sve manje vremena. Bombardiran s mnogo razumskih informacija, molitva mu postaje dodatan intelektualni napor

i opterećenje. Napredak u molitvenom životu zahtijeva razvoj cijelog čovjeka, a ne samo *glave*. Treba ponovno otkriti *srce* u molitvi, treba otkriti grčku i rusku otačku molitvenu tradiciju (tzv. hezihizam) te čitati klasike monaštva i kontemplacije.

Napokon, disciplina duhovnog života pomaže nam u postizanju stupnja samoće, nužnog za rast u ljubavi. Samoća znači slobodu od ugodnosti koje nam nude *svjetovni idoli*, osobito ugodnost odobravanja i dokazivanja pred drugima. U samoći postajemo slobodni i sposobni za ljubav u prihvaćanju sebe samih i drugih ljudi. Tako i sebi i drugima omogućujemo samonadilaženje u ljubavi. Dakako da je takav put strm i pun opasnosti. Upravo nas disciplina čuva od zastranjenja, pomaže nam otkriti pogreške, ali i načine na koje ćemo ih ispraviti. Disciplina pomaže čovjeku da se kritički postavlja prema sebi i svojim nastojanjima. Pomaže mu da raskine s prijašnjim uvjerenjima koja moraju otpasti kako bi se postigao viši stupanj kontemplativnog iskustva. Disciplina ne smije postati samoj sebi svrha, inače će uroditi mnogim zastranjenjima. Kontemplativna disciplina teška je i oštra. Ona uči čovjeka suočavanju s novim, neočekivanim mogućnostima samonadilaženja i zahtijeva duhovno vodstvo utemeljeno na kreativnom osobnom sudu.

Krize u kontemplaciji

Nutarnji život molitve pun je kušnji i svaki se iskreni molitelj neizbježno susreće s pogreškama. One su sastavni dio duhovnog puta. Rast u kontemplativnom životu obično je bolan i izaziva duševni nemir koji čovjeka može dovesti gotovo do psihičkog sloma.

Naša je duhovnost ispravna u onoj mjeri u kojoj njeguje našu humanost, zdrav i realističan pogled na ljudsku stvarnost. Nerijetko se događa da čovjek, nastojeći na savršenstvu, sve stvari i ljude oko sebe podloži tome cilju. Tako nesvjesno stavlja sebe u središte. Ako je sklon aktivnom stilu duhovnosti, precjenjivat će svoj posao i rad, a sebe će smatrati nezamjenljivim. Mislit će da sve čini iz ljubavi prema Bogu, a zapravo će ga motivirati slava i uživanje u vlastitoj savršenosti. Takvi su ljudi skloni skrupuloznu ponašanju. Opsjednuti su ispravnošću svojih čina. Opsjednuti su samima sobom. S druge strane, ljudi koji su skloniji životu molitve i sabranosti odbijat će svaku aktivnost koja narušava njihov sebični mir. Uživat će u svojim molitvenim iskustvima i osjećajima misleći

da tako slave Boga. Sve će se više uvlačiti u sebe, postajući pravi teret za druge. Bit će vrlo kritični i osjetljivi na svaku sitnicu koja bi ih mogla omesti u slatkoći vlastitih iskustava.

U oba slučaja riječ je o zastranjenju u čijem je korijenu sebična usmjerenost na sebe. Umjesto Boga čovjek traži sama sebe, ne zato da bi se mogao darovati Bogu i drugome, nego da bi uživao u samome sebi. Ustrajnost u tom nastojanju završava sve većim zastranjenjima u međuljudskim odnosima koji bivaju lišeni jednostavnoga, prirodnog i realističnog pogleda na ljudsku stvarnost. A tko to ne njeguje, nikako se ne može smatrati kontemplativcem, čovjekom koji raste u ljubavi. Naprotiv, takav je čovjek bolestan, ranjen u dubini svoga bića i hitno mu je potreban lijek, u čemu duhovne krize imaju nezamjenljivu ulogu.

Krize su poticaj za rast i sazrijevanje u vjeri. Možemo ih shvatiti kao nadnaravan milosni dar. Kad kriza zahvati našu vjeru u osnovne istine o Bogu i vjerskom životu, može se dogoditi da je, zapravo, riječ o sazrijevanju u novom poimanju vjere u kojem Bog prestaje biti objektom koji susrećemo u molitvi, a čovjek nam prestaje biti sredstvo postizanja svetosti. Duhovno čišćenje krizama vrlo je plodonosno. Krize ispravljaju našu disciplinu i drže nas u dodiru sa stvarnošću.

Nisu svi problemi u duhovnosti nadnaravne prirode. Može se dogoditi da je rješenje problema koji smatramo „duhovnim“ u našoj naravi. Zanemarivanje vlastitih naravnih problema može prouzročiti teške posljedice za pojedinca i njegovu okolinu. Događa se da život u zajednici zahtijeva napore koji povećavaju našu napetost i izazivaju lakše ili teže neuroze. To je, uostalom, znak našeg vremena, u kojem svi pomalo patimo od neurotične napetosti. Ako zanemarujemo zakonitosti svoje prirode i ne rješavamo probleme na toj naravnoj razini, možemo zapasti u teže duševne krize. Potenciranje duhovnosti u takvim slučajevima može uroditi suprotnim učinkom i otežati naše psihičko stanje. Postoje, doduše, stvarni religiozni problemi koji nisu samo „stanje naše psihe“, ali to se događa rjeđe nego što mislimo. Većina nas sklona je svoje prirodne teškoće projicirati na polje duhovnosti jer se tako osjećamo ozbiljnijima, važnijima i duhovnijima. To samo povećava našu napetost i ne vodi prema rješenju. Zato je vrlo važno postaviti stvari na svoje mjesto, ne zanemarivati prirodnu ljudsku, psihološku komponentu svojeg bića, koja je na neki način temelj naše moralne, vjerske i religiozne danosti.

KONTEMPLATIVNI ŽIVOT PREMA THOMASU MERTONU (3)

piše: vlč. dr. sc. Richard Pavlič

Thomas Merton razmišlja o svijetu kao čovjek koji je prisutan u svijetu i koji je dio svijeta. On nastoji biti potpuno iskren. Svjestan je zbrke koju u našem umu stvara prijelaz s dualističkog poimanja stvarnosti (vrijeme-vječnost; materija-duh; narav-nadnarav) na novije gledanje svijeta kao jedinstvenog u svom počelu. Svjestan je isto tako vlastita dualizma mišljenja. Spreman je razmišljati o svijetu i dati odgovor na pitanje: “Je li svijet problem?”, ali ne kao Merton iz vremena kada je pisao svoj životopis “Brdo na sedam katova” dok je kao vatreni novak “u jednoj ruci držao sv. Ivana od Križa, a u drugoj Bibliju s prstom na Otkrivenju”. Merton sada govori o svijetu kao čovjek koji svijet ne smatra svojim neprijateljem, koji nije pobjegao iz svijeta da bi ga iza samostanskih zidina osuđivao. On voli svijet i simpatično priznaje da ga ne može mrziti dokle god voli pivo koje je i samo “svjetski proizvod”. Merton je čovjek u suvremenom svijetu. On sam sebe smatra svijetom, zato istinu o svijetu traži prije svega u sebi samome.

Kontemplacija u svijetu akcije – je li svijet problem?

Uzmemo li svijet kao dio nas samih, onda je on istodobno problem i nije problem. Odnosno, svijet je problem onoliko koliko smo mi sami problem. Dokle god sebe smatramo odvojenima od svijeta, a svijet kao objekt koji možemo birati, bit ćemo u zabludi. Svijet nije posljedica izbora. On je danost, stvarnost u kojoj se nalazimo, stvarnost kao “splet odgovornosti i mogućnosti sačinjenih od ljubavi, mržnje, straha, užitka, nade, pohlepe, okrutnosti, nježnosti, vjere, povjerenja i sumnje u sve”. Crkva nije suprotnost svijetu. Ona je u svijetu. Ona je dio svijeta. Kako riješiti problem svijeta?

Kršćanska misao ranog srednjeg vijeka poimala je svijet kao nešto što je samo po sebi loše, ali otkupljeno Kristovim križem. Takav je svijet čekao sudnji dan. A čovjek, sklon grijehu, trebao je biti autoritetom očuvan svoga zlog instinkta da se ne bi izgubio. Oduzeta mu je vlastita sloboda, čak i slobodan pristup Božjem milosrđu. Vlastita sloboda bila je najveće čovjekovo zlo. Autoritet ga je štitio od toga zla u svijetu i u njemu samome. Svijet je nešto grješno i zlo u sebi, objekt koji treba odbiti. Kršćanin je onaj koji okreće leđa svijetu, a kršćansko je društvo ono koje niječe svijet. Iako se nalazi u središtu svijeta, Crkvu se ovaj svijet ne tiče, ona je samo u prolazu, na hodočašću u novi svijet. Crkva je negacija ovoga svijeta. Iz njezina krila izlaze profesionalci u nijekanju ovog svijeta. Kontemplativni monaški život smatran je profesionalno *svijetoponištavajućim*.

No, upravo u srcu monaštva dogodio se preokret. Monaški život, utemeljen na ideologiji bijega od svijeta i nijekanju svega što je “od svijeta”, počinje otkrivati i preporučati istinske vrijednosti svijeta. Taj se preporod događa na dubljoj razini nego što je čisto filozofska refleksija grčkih mislilaca koji su pokušavali afirmirati svijet. No, služeći se upravo njihovom mišlju, prije svega Aristotelovom afirmacijom svijeta, sveti Toma gradi temelje za optimističko kršćansko viđenje svijeta i prirode. Uz Tomu, u tamnu sliku svijeta i čovjekove sudbine svjetlost unose Skot, Bonaventura, Anselmo, Eckhart i drugi, koji svijet i čovjeka počinju promatrati sa stajališta kršćanskog optimizma. Vrhunac prokreta događa se na Drugom vatikanskom koncilu, što je izraženo u *Pastoralnoj konstituciji o Crkvi u suvremenom svijetu (Gaudium et spes)* koja se u svojim navodima poziva na stare crkvene oce. Oci su, naime, već posjedovali i gajili svijest o vrijednostima svijeta. Koncil Crkvi povjerava zadaću *aggiornamenta* što znači i obnovu teološke vizije Boga, svijeta i čovjeka. Tu viziju treba osloboditi srednjovjekovne “negacije” svega što je ljudsko, svjetovno i prirodno.

Takav razvoj misli u Crkvi vodi do zauzimanja novog stava naspram svijetu. Svijet više nije tek negativan izbor. Svijet je jedini izbor. Crkva ne stoji *naspram* svijetu, ona je *u* svijetu. Kršćanin nije opterećen mišlju o zagađenosti svijetom. Svijet je prostor i vrijeme Crkve u kojoj živimo i djelujemo ovdje i sada. Ljubiti Crkvu znači ljubiti svijet, te nastojati svim silama učiniti ovaj svijet boljim, ljudskijim mjestom. Pronaći svoje mjesto u Crkvi znači pronaći svoje mjesto u svijetu, izabirući onaj posao za koji smo sposobni zajedno sa svojom braćom graditi ozračje ljubavi, prijateljstva, slobode i pravednosti. Konačno, Koncil kaže da “*radost i nada, žalost i tjeskoba ljudi našeg vremena, osobito siromašnih i svih koji trpe, jesu radost i nada, žalost i tjeskoba također Kristovih učenika*”.

Merton ovdje upozorava na opasnosti jednostrana shvaćanja koncilske misli *okretanja svijetu*, koje može završiti u marksističkoj političkoj liniji. U političke sustave Merton ne polaže puno nade, no priznaje da noviji katolički mislioci s pravom nastoje na novom humanizmu Marxa, Freuda, Chardina, Bonhoeffera i drugih. Noviji humanizam traži Boga ovdje i sada, prisutnog Boga, koji se očituje u ljudskoj stvarnosti. Shvaćanje čovjekova razvoja poprima kristološko obilježje. Javljaju se

zahtjevi prenošenja kršćanskih istina u jezik razumljiv suvremenom čovjeku, a za to su potrebni sloboda, otvorenost i spremnost na rizik, a iznad svega poštovanje ljudske osobe.

Ukidanje dualizma

Je li, dakle, svijet problem? Da, svijet je problem ako ga hipostatiziramo, ako ga smatramo objektom koji postoji neovisno o nama. Takav svijet postaje razarajuća fikcija s kojom se počinjemo očajnički boriti. A upravo je naša fikcija, naša iluzija o svijetu ono protiv čega se trebamo boriti. **Monaško nijekanje svijeta zapravo je nijekanje iluzije o svijetu.** Dakle, ne radi se o nijekanju stvarnosti, nego o raskrinkavanju iluzije. To je točka u kojoj se dodiruju kršćansko, hinduističko i budističko poimanje svijeta. Svijet nije nešto što postoji izvan nas. Ako ga zaista želimo upoznati i otkriti istinu o njemu, moramo zaviriti duboko u sebe, u korijene vlastita bića. Upravo tu, u korijenu našeg *ja* nalazi se svijet. Taj stvarni, nutarnji svijet potpuno se razlikuje od naše fikcije o izvanjskom svijetu. To nije objektivna i čvrsta struktura zakona i zahtjeva. Svijet u nama misterij je naše slobode povezane sa slobodama drugih ljudi. To je živi misterij koji sačinjava i naš život, kojemu smo mi sami vrata. Ako svijet otkrivamo u sebi, duboko u svome biću, svijet nas nikako ne može otuđiti.

Otuđiti nas može jedino naša fikcija o nestvarnom izvanjskom svijetu, protiv koje se očajnički borimo i u koju projiciramo vlastite nutarnje sukobe. Vratiti se k sebi znači vratiti se svijetu. Bijeg od svijeta zapravo je bijeg od nas samih. Okretanje leđa svijetu da bismo bili nasamo s Kristom zapravo je okretanje leđa nama samima, što potpuno onemogućuje istinski susret s Kristom.

Još uvijek nam, dakle, preostaje izbor. Jedino, ovaj put ne biramo između svijeta i Boga, nego između naše fikcije i stvarnosti. A stvarnost leži u istini da je po Kristu sav svijet stvoren i otkupljen. Taj isti svijet tvorimo mi sami svojim slobodnim pristankom na suradnju s Božjim djelom stvaranja, koji je čist izraz ljubavi. Umjesto da bježimo od svijeta, radije prepoznamo svoj lažni i otuđeni *ja*, svoj lažni i imaginarni svijet i opredijelimo se za svoj istinski *ja* izabirući i svijet i Krista istodobno. **Svijet kao takav nije problem. Problem smo mi sami kada stvarnost rastavljamo na dijelove, potiskujući ili odbacujući one dijelove koji nam se čine prljavima i grešnima, ne shvaćajući da samim time odbacujemo dijelove sebe samih.** Onda se čudimo zašto smo se našli izvan života, otuđeni od stvarnosti, svijeta i sebe samih. Krist nas je otkupio svojom smrću i uskrsnućem. Otkupio nas je u punini našega bića, ne samo dijelove koji se čine svetijima i čišćima. Tako je i sa cijelom stvarnošću koja je Kristovom ljubavlju sva povezana u jedno.

Kontemplacija i akcija

Thomas Merton govori o nutarnjem kontemplativnom životu svojstvenom svakom čovjeku kao posebnom Božjem daru koji treba njegovati određenom nutarnjom disciplinom kroz molitvu, samoću, tišinu i meditaciju. Ako je takav život često u suprotnosti s izvanjskim, otuđujućim i užurbanim načinom življenja, to ne znači da je u suprotnosti sa samom akcijom, kreativnim radom i predanom ljubavlju. Zapravo je kontemplativni život usko povezan s akcijom i ljubavlju. Akcija koja nema korijen u dubinama našeg nutarnjeg bića, podložna je sebičnim zastranjenjima.

Tradicionalno poimanje kontemplativnoga života, molitve i meditacije tumačilo se kao nastojanje na produbljenju osobnog života pojedinca, što je povezano s rastom razumijevanja i služenja drugih. Danas je to shvaćanje gurnuto u stranu. Molitva i meditacija više ne zauzimaju središnje mjesto u vjerničkom životu. Molitva se doima kao nabranje riječi, a meditaciju se drži nekom mističnom i tajnom disciplinom, i to ne samo među "običnim" vjernicima nego i među samim, takozvanim, "formalnim kontemplativcima", samostanskim ljudima. U kakvoj je to vezi s akcijom? Jednostavno, tko ne nastoji na produbljenju samospoznaje, slobode i ljubavi, neće imati što dati drugima. Akcija takve osobe bit će obilježena egocentričnošću, frustracijama, sebičnim ambicijama i navezanosću na rezultate vlastita rada. Sve su to zapreke slobodnoj ljubavi.

Žalosno je što su mnogi ljudi, nastojeći činiti dobro, krivo vođeni vlastitom egocentričnom afektivnošću, te na kraju učine više štete nego koristi. Sav trud i akcija bili su usmjereni potpuno krivo. Vanjski je učinak očit, ali nutrina je ostala potpuno prazna, štoviše ranjena, otuđena od sebe i drugih. Sve smo svjesniji najveće krize u povijesti čovječanstva. Nesposobni smo ophoditi se s djelima svojih ruku. Postali smo žrtve vlastitih ambicija i postignuća koja nas sve brže ubijaju u ratovima, prirodnim katastrofama i nutarnjem nezadovoljstvu.

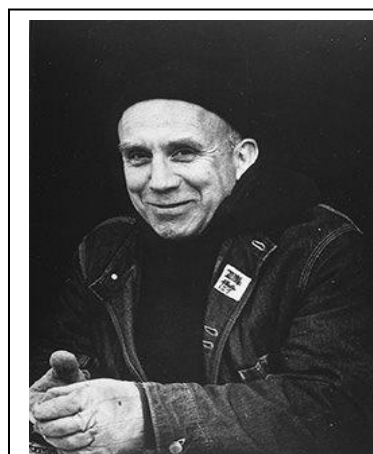
Današnjem su svijetu hitno potrebne blagodati molitvena kontemplativna života. Zato je potrebno premisliti "službeni" kontemplativni život u samostanima kako bi suvremeni čovjek našao određene spojnice za život molitve i kontemplacije. Molitva i kontemplacija otvaraju nove obzore i putove, stoga su nužne za izlazak iz suvremene krize čovječanstva. One pomažu u otkrivanju Božje volje i oslobađaju navezanosti na rezultate vlastita rada te otvaraju put nesebičnu predanju u ljubavi gdje se akcija i kontemplacija isprepleću u savršenu skladu.

Želimo li učiniti nešto na tom području, počnimo od sebe samih. Naša iskrena molitva za novošću života, potaknuta vjerom i milošću Duha, urodit će plodom preporoda u Crkvi, a samim time u cijelome svijetu. *"Tako su naša molitva i vjera danas usmjerene u budućnost koju mi sami možda nikada nećemo vidjeti potpuno ostvarenu na zemlji."*

KONTEMPLATIVNI ŽIVOT PREMA THOMASU MERTONU (4)

piše: vlč. dr. sc. Richard Pavlič

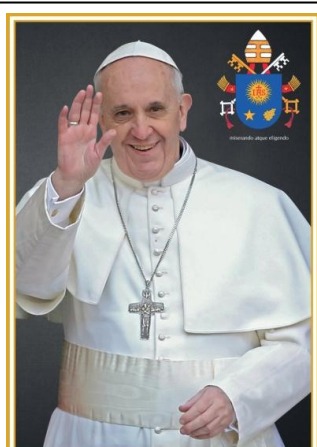
Kriva poimanja kontemplacije proizlaze iz krive slike o Bogu. Ako se Boga poima kao nešto daleko izvan našeg svijeta, tada se kontemplativcima u ovome svijetu pridaje zagovorna uloga. Oni su ljudi koji na poseban način komuniciraju s Bogom, koji su svojim molitvama i žrtvama sposobni "proizvesti" milosne učinke za ovaj svijet. Kontemplativci nisu beskorisni, oni imaju točno određenu ulogu i zadatak u ovome svijetu. Žive u samostanima i smisao je njihova života zagovor za ostale ljude, oslušivanje potreba svjetovnih ljudi i "pribavljanje" potrebne milosti za njihovo ispunjenje. Dakako da zagovorna molitva ima svoj smisao i značenje, ali svođenje kontemplativnog života samo na te dimenzije izobličenje je i degradacija kontemplativnog života, kao i degradacija naše slike o Bogu.

"Prije jednog stoljeća, na početku Prvog svjetskog rata, koji je papa Benedikt XV nazvao 'besmisleno krvoproliće', rođen je jedan značajni Amerikanac – cistercijski redovnik Thomas Merton. On i danas ostaje izvor duhovne inspiracije i vodič za mnoge ljude...."

Thomas Merton je bio prije svega čovjek molitve, mislilac koji je izazvao izvjesnost svojega vremena i otvorio nove vidike duše i za Crkvu. On je također bio čovjek dijaloga, promicatelj mira među narodima i religijama. "

Papa Franjo, iz govora u američkom Kongresu, 24. 9. 2015.

Život s Bogom

Židovsko-kršćanski Bog objave nije dalek, neprisutan prvi uzrok. On je prije svega prisutan, živ i nama blizak Bog. To je Bog Isusa Krista, našega Gospodina i Spasitelja. Iako je onostran, transcendentan, On je istodobno prisutan u ovome svijetu. Prisutan je po djelu svoga Sina i po Duhu kojeg nam je dao. Svijet ne postoji odvojeno i neovisno o Bogu. Nedvojbeno je Božja prisutnost u svijetu koja se očituje kroza sva stvorenja, a najviše kroza živog čovjeka.

Takva koncepcija Božje prisutnosti puno je bliža poimanju kontemplativnog života koji bismo mogli promatrati kao buđenje vlastite svjesnosti o prisutnoj Božjoj egzistenciji u nama samima. Bog nam je bliži nego što smo mi bliži sebi samima. Ipak, to ne znači da smo savršeni. Još uvijek smo otuđeni od Boga i nas samih dokle god smo zapetljani u lažni i dualistički svijet našega sebičnog *ja*. Put k Bogu možemo naći u odricanju od našega sebičnog *ja* i u traženju pravih životnih vrijednosti, a to je jedino ostvarivo u svijesti o Božjoj prisutnosti. **Ta je svijest čisti dar, milost.** To je nov način gledanja na stvarnost, rađanje za novi život milosti u kojem sve pojavno, a prije svega nas same, vidimo u novom svjetlu. Možemo to nazvati vjerom, milosnim prosvjetljenjem ili mističnim iskustvom. Tada govorimo o *“buđenju za novu svjesnost nas samih u Kristu, stvorenih u Njemu, otkupljenih Njime te preobraženih i proslavljenih u Njemu i s Njime”*.

To novo gledanje na stvarnost djelo je Ljubavi i Duha Svetoga. To je kontemplativno znanje kojim se u svemu vidi Božji trag. Sve dolazi od Njega i sve upućuje na Njega. To nije psihološko stanje duha postignuto djelovanjem droge ili koje duhovne tehnike. **To nije panteizam. To je gledanje u ljubavi.**

No, iako se radi o čistom daru koji se ne može izravno iznuditi nekom tehnikom, ipak je potrebna određena nutarnja disciplina koja će nas pripremiti na takvo iskustvo. Meditacija u toj pripravi zauzima najvažnije mjesto, a zatim molitva koja je prije svega svjesnost o Božjoj izravnoj prisutnosti. Ta svjesnost mijenja naš stav prema Bogu.

Ako smo do sada običavali Boga moliti za mnoštvo većih i manjih potreba našeg života, sada naša molitva poprima drugi oblik. Ona je prije svega hvala i slava upućena Bogu zbog same Njegove prisutnosti u kojoj postojimo. Nije nam više ništa potrebno jer znamo da u Njemu imamo sve. Iskustveno nam postaju jasne Gospodinove riječi i poticaj da tražimo najprije Kraljevstvo nebesko, a sve ostalo će nam se nadodati. Ako živimo u Božjoj prisutnosti, postaje nam očito kako se On sam zauzima za nas u svakoj našoj potrebi i stoga nemamo više potrebe moliti Ga za sitnice. Dovoljno nam je prebivati u Njegovoj blizini. Iskustvo Božje prisutnosti čini nas osjetljivima na potrebe trenutka, ljudi našega doba. To nas može potaknuti na zagovornu molitvu, ali tada se radi o čistom poticaju milosti i to molitvu čini plodnom. Ona je sada oslobođena sebičnih želja i ambicija, ona je čisti izraz ljubavi. Sam Krist moli u nama.

Kao što je molitva iskustvo Božje prisutnosti, ona isto tako može biti iskustvo Božje odsutnosti. U oba slučaja naša je vjera djelatna. To je vjera u Boga koji je istodobno prisutan i odsutan, imanentan i transcendentan. On je s onu stranu naših razumskih postignuća. Iskustvo Božje odsutnosti rađa u nama svjesnost o Njegovoj veličini, i to može biti dobar poticaj za molitvu. Ljudi našega doba trebaju naučiti kako se nositi s osjećajem Božje odsutnosti. To je za današnjeg čovjeka vrlo često iskustvo, puno češće od iskustva Božje prisutnosti. Ako naučimo ophoditi se s tim iskustvom, ono će nas duboko duhovno obogaćivati.

Pojam odsutnosti dvosmislen je, dijalektičan. On uključuje suprotnost i upućuje na drugi pol - prisutnost.

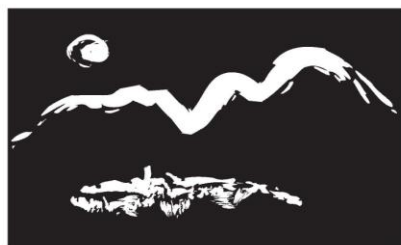
I kao što odsutnost može pobuditi sumnju, tako može ojačati vjeru. Iskustvo Božje odsutnosti postaje danas ispit autentičnosti naše vjere, ključna točka molitvene i meditativne prakse suvremenog kontemplativca u srcu svijeta. Treba naučiti prihvatiti bolan osjećaj napuštenosti i odsutnosti i ne podleći iskušenjima vraćanja djetinjoj vjeri ugodnih osjećaja. Ustrajnost u kušnjama i zbrci današnjice podiže nas na viši stupanj molitvenog i kontemplativnog života, dovodi nas do punije integracije naše osobe koja se postiže jedino krizama i kušnjom naše kršćanske vjere. To je naš udio u Kristovu križu, smrti i uskrsnuću, a očituje se kao osobno i svjesno potpuno predanje Božjoj volji. Takvo predanje ne zadovoljava se samo izvanjskim držanjem religioznih oblika, recitiranjem molitvenih obrazaca i ispunjanjem crkvenih zapovijedi. Ako svoju vjeru zadržimo samo u izvanjskim okvirima, ubrzo ćemo biti sputani i nezadovoljni. Pravi smisao molitve nalazi se u produbljenju našeg osobnog i zajedničkog ostvarenja u ljubavi, svjesnosti Božje blizine, čak i kroz iskustvo Njegove odsutnosti. Meditacija nam pomaže da produbljujući svjesnost našeg života u Kristu rastemo u slobodi i ljubavi.

KONTEMPLATIVNI ŽIVOT PREMA THOMASU MERTONU (5)

piše: vlč. dr. sc. Richard Pavlič

*Govoreći o obnovi monaškog života, Thomas Merton ima na umu smjernice Drugog vatikanskog koncila koji ističe potrebu **aggiornamenta** i otvorenosti Crkve prema svijetu. Merton smatra da kontemplativci u Crkvi nisu izuzeti od toga. Stare strukture monaškog života trebaju se preispitati da bi se prepoznale i uklonile nekorisne formalnosti. Život i međusobni odnosi u samostanu trebaju se graditi u kategorijama ljudskosti, iskrenosti i bliskosti. Ispravno shvaćena "otvorenost" može uvelike pomoći.*

MERTON 100:

LIVING THE LEGACY

Budućnost kontemplativnog života – u svjetlu obnove

Ako današnji monasi ne ispunjavaju svoju proročku zadaću, njihova budućnost je u pitanju, bez obzira na kontemplativno iskustvo koje posjeduju. Molitva zauzima važno mjesto u kontemplativnom životu. U molitvi se čovjekova ograničena sloboda susreće s Božjom beskonačnom slobodom. Prvi korak u molitvi treba biti spoznaja vlastite ograničenosti, bijede i nemoći, inače molitva može postati neautentična i izroditi zastranjenjima.

Prvo takvo zastranjenje koje je najjača zapreka daru proroštva je traženje vlastite sigurnosti. Čovjekova potreba za sigurnošću toliko je jaka da je sposoban sve podrediti sebi i svojim potrebama, pa tako i Boga i svoj molitveni život.

Istinski kontemplativan život zahtijeva žrtvovanje sigurnosti, "žrtvovanje psihološke stabilnosti koju smo izgradili na temeljima koje se sada ne usuđujemo ispitati". Ispitivanje temelja naše sigurnosti

može rezultirati “klimanjem” postojećih struktura, strahom i gubitkom mira. No, prije ikakve promjene pravila i struktura, mora se dogoditi promjena u samome čovjeku. Za monaha to prije svega znači obnovu vlastita molitvenog života. Svaki čovjek treba sam, uz pomoć Duha Svetoga, tražiti vlastiti put molitvenog i duhovnog života. Treba početi s ispitivanjem vlastitih motiva koji ga nuku na traženje kontemplativnog iskustva, na odlazak u određeni samostan ili red. Treba se zapitati traži li prolaznu sigurnost ili Boga, ugodna iskustva ili istinu. Obnova kontemplativnog života treba početi sada, u ovome trenutku. Kontemplativac treba učiti živjeti u dinamičnu ozračju, u središtu životna gibanja. Za to je potrebno osloboditi se želje za sigurnošću, jer apsolutna sigurnost u ovome životu nije ostvariva.

Kontemplativni život nije predmet koji se može nabaviti ovdje ili ondje. To je prije svega život u dimenzijama preobrazbe vlastite egzistencije, metanoje. Preobrazba i ostvarenje u kontemplativnom životu ne događaju se čovjekovim vlastitim snagama, nego djelovanjem Duha Svetoga.

Predanje Duhu Svetome znači odricanje od pouzdanja u vlastitu sigurnost, a za to je potrebna vjera. Bez vjere u Božju svemoć i djelo Duha nemoguće je učiniti bilo što na polju obnove. Stoga naša prva akcija na tom području treba biti molitva za snagu vjere.

Škola slobode

Promatramo li korijene monaštva, uočiti ćemo da je naglasak stavljen na osobnu slobodu. Počeci kršćanskog asketizma obilježeni su ljudima koji su se iz ljubavi prema Bogu i duhovnom životu povlačili u osamu i provodili skriven život molitve. Ti su se ljudi tek poslije okupljali u skupine radi zajedničkog slavljenja liturgije, a potom su nastale zajednice molitvenog života u kojima su se gajile molitva i šutnja. Povijest monaštva tekla je tako da se zajednički život sve više institucionalizirao, pa je polako počeo gušiti slobodu pojedinca. Franjevački ideal sadrži u sebi klicu pobune protiv negativnog učinka institucionalizacije, on znači povratak izvornoj i autentičnoj monaškoj slobodi koju danas treba iznova oživjeti. Monah bi trebao biti znak nade i izvorne slobode koja čini dostojanstvo svakog čovjeka.

Na žalost, često se događa da već sami počeci odgoja u institucionaliziranom monaškom životu današnjice ne daju puno mjesta slobodi. Mladi čovjek koji ulazi u samostan, razočaran manjkavostima svjetovnog života i nadahnut idealima svetosti i slobode, nastoji doći do odgovora i rješenja kroz autentično življenje monaških ideala slobode i vjernosti Božjoj riječi. No, samim ulaskom u samostan nailazi na gotove sheme i strukture u kojima mu se nude odgovori na svako njegovo pitanje. I unatoč

tome što ga ti odgovori ne zadovoljavaju (bilo da više nisu dostatni za probleme i pitanja suvremenog čovjeka, bilo da su potpuno pogrešni), ne dopušta mu se da sam traži istinu unutar struktura monaškog života. Onaj tko se ne zadovoljava ponuđenim odgovorima treba napustiti samostan, jer “nema zvanje”. Treba ponovno preispitati suvremenu praksu monaškog života i usporediti je s temeljima i izvornim idealima monaštva, i to u duhu iskrenosti i svjesnosti vlastite ograničenosti te u otvorenosti Duhu Svetome koji i danas djeluje u Crkvi. Opredijeliti se za kontemplativan monaški život znači u određenoj mjeri biti slobodan od obveza i poslova koji su za monaha u određenom smislu sporedni, iako su za druge ljude plodni i korisni. To bismo mogli nazvati izvanjskom slobodom od određenih sporednih obveza. Ali, monaška je sloboda autentična ako izvire iz nutrine. Jedino tako shvaćena, ona može stvoriti prostor nutarnje preobrazbe i rasta. Izvanjski okviri malo mogu pomoći ako ne oslobađaju za slobodu duha.

Evandeoska prispodoba o Marti i Mariji često se koristila za opravdanje smisla monaškog života koji u Marijinu stilu predstavlja odricanje od određenih svjetovnih poslova da bi se posvetilo slušanju Božje riječi. U Evanđelju je sâm Gospodin dao Mariji za pravo. Ipak, događalo se da se sloboda krivo shvaćala. Ne radi se o izvanjskom sukobu između akcije i kontemplacije, obveza i slobode od obveza. Radi se o razrješavanju nutarnjeg sukoba, u nama samima, koji proistječe iz naše zarobljenosti obvezama i izvanjskim stvarima. Bit te evandeoske prispodobe leži u poruci slobode za slušanje Riječi Božje, a tu slobodu ostvarujemo ako Bogu damo prvo mjesto u svom životu. To znači s vjerom tražiti najprije Kraljevstvo nebesko i ne brinuti se tjeskobno za sutra. To ne znači prestati obavljati svakodnevne poslove i izvršavati svoje redovite obveze, to znači biti slobodan od navezanosti na rad i plodove rada. To je prije svega nutarnji čovjekov stav koji se u nekih ljudi očituje kao izbor, odluka za potpuno predanje Božjoj Riječi, pa čak i izvanjskim načinom života. U tom duhu mnogi se i danas opredjeljuju za život u tišini i osami iako nailaze na nerazumijevanje mnogih kršćana, mnogih katolika. Ipak, oni nemaju potrebe za opravdavanjem, svu svoju brigu povjeravaju Gospodinu, jer su oni njegov znak u ovome svijetu.

Na putu dijaloga

Istinu se ne može posjedovati. U njoj možemo sudjelovati, možemo se truditi oko njezine spoznaje, dijeliti je s drugima, može nam biti darovana, ali je nikada ne možemo posjedovati. Ako kontemplativni život promatramo kao rast u istini, onda je dijalog temeljna odrednica kontemplativnog života koja dotiče područje odnosa čovjek - svijet, pojedinac - društvo, vjernik - nevjernik, i dr. Budući da smo o odnosu kontemplativca prema svijetu već govorili u prethodnim poglavljima, ovdje ćemo samo spomenuti konkretne naznake glede budućnosti monaškog života u odnosu na “svijet”, te ekumenski i međureligijski dijalog.

Kontemplativac treba biti svjestan aktualnih problema s kojima se današnji svijet suočava. Štoviše, pravi kontemplativac suosjeća sa svijetom, trpi njegove probleme. Biti otvoren za svijet znači biti pristupačan ljudima iz svijeta koji se zanimaju za duhovnost, koji od monaha očekuju poduku o molitvenom životu. To se može ostvariti kroz različite oblike duhovnih vježbi i duhovnih obnova u kojima monasi imaju priliku dijeliti plodove svoje molitve i samoće s drugima. Od monaha se svakako očekuje da budu učitelji molitve. Zato je za njih vrlo važan kontakt sa svijetom jer se tako zadržava dodir sa stvarnošću, što može jedino obogatiti i učvrstiti monahov molitveni život. Takav život zahtijeva snažnu nutarnju askezu, duh poslušnosti Božjem vodstvu i spremnost na žrtvu i samozatajenje. Potrebno je naći ravnotežu između samoće i komunikacije, a za to ne postoje stroga opća pravila. Prije svega treba vrednovati osobni rast pojedinca i njegovih sposobnosti, za što su potrebne duhovna razboritost i selektivnost. Glavni kriterij treba biti ljubav prema Bogu i bližnjemu.

Obnove monaškog života koje su uslijedile nakon Tridentinskog koncila tek su otvorile put onome što će se dogoditi na Drugom vatikanskom saboru. Danas je nužno u duhu iskrenosti i dijaloga preispitati tradicionalne oblike monaškog života. Upućujući na pozitivnosti izazova s kojim se susreo Martin Luther, Merton govori o potrebi preispitivanja stava prema tradicionalnoj monaškoj disciplini koja u nekim aspektima može, bez sumnje, postati sredstvo bijega od odgovornosti i suočavanja s problemima suvremenog čovjeka. No, iako samostanske strukture mogu poslužiti kao prilika za bijeg, bez njih su nemogući određeni aspekti monaškog života. Zato monaška disciplina treba biti shvaćena i osmišljena tako da omogućava suočavanje s konkretnim problemima i potrebama današnjice. Kao primjer takve uspješne aktualizacije tradicionalnih oblika monaškog života može poslužiti monaška zajednica Taizé. U tom pravcu potrebno je gajiti autentičnu vjeru kroz življenu teologiju, njegovanje ljudske težnje za mističnim iskustvom, te otvorenost za ekumenski i međureligijski dijalog, kao i dijalog sa skepticima i ateistima. Ništa toliko ne obogaćujuće kao međusobna razmjena iskustava. Svaki čovjek posjeduje temeljno ljudsko iskustvo samonadilaženja koje možemo nazvati duhovnim iskustvom. Takva iskustva poprimaju različite oblike u kršćana, nekršćana, ateista i ljudi drugih religioznih opredjeljenja i svjetonazora. Dijalog na tom području otvara nove obzore. Tako na primjer, kršćani u međusobnom susretu mogu otkrivati istinu o samima sebi i jedni o drugima. Katolici u protestantima mogu otkrivati istine o sebi (ne protiv sebe), a protestanti mogu u katolicima naći onu objavu koju katolicizam za njih nikad nije prestao imati. Kršćanska monaška disciplina ima dodirnih točaka s nekršćanskim monaštvom Istoka pa su i tu moguća nadopunjavanja i izmjena iskustava. Merton primjećuje da brojni pripadnici velikih nekršćanskih religija više cijene kršćansko monaštvo negoli neki katolici. To je poticaj na dijalog i zajedničko traženje načina kako kontemplativne zajednice mogu posredovati religiozno iskustvo suvremenom čovjeku koji više ne razumije tradicionalni religijski govor.

U apofatičkoj teologiji koja govori o Bogu kao čovjeku nepoznatom, o Bogu koji je s onu stranu svake ljudske vizije, nalazimo dodirne točke za dijalog s ateistima. Vjerničko iskustvo Boga koji je “odsutan” blisko je ateističkom iskustvu “nepostojećeg Boga”. Razlika je u tome što je ateističko iskustvo čisto negativno, dok je vjerničko i kontemplativno iskustvo takoreći, negativistički pozitivno. Razvoj svijesti suvremenog čovjeka takav je da on gubi osjećaj za Božju prisutnost, ali to ne znači da suvremeni čovjek nema potrebu za Bogom, kršćanskim Bogom koji je Ljubav u sebi. Suvremeni ateist može upoznati Boga upravo preko kršćana čiji život odiše iskustvenom vjerom. Ta ga vjera ne zatvara u sebe, već ga otvara i upućuje drugima da svjedoči Istinu cijelome svijetu koji je otkupljen Kristovom Krvlju. Rast u Istini i Njezino svjedočenje osobit je zadatak kontemplativaca u Crkvi. Merton ovdje navodi tekst Drugog vatikanskog koncila, koji govori o dragocjenosti kontemplativnog života u Crkvi: *“Raste naime zapažanje kako predanih stvari tako i riječi: na temelju razmatranja i proučavanja onih koji vjeruju i o tom u svom srcu razmišljaju (usp. Lk 2,19 i 51); zatim, na temelju u srcu doživljena razumijevanja duhovnih stvari; a i na temelju navješćivanja onih koji su s nasljedstvom biskupstva primili pouzdan milosni dar istine.”*

Uzmemo li u obzir Sveto pismo i novozavjetne pojmove poznavanja Isusa Krista i pripadnosti u njegov krug učenika, doći ćemo do zaključka da se život čovjeka koji nasljeđuje Krista, koji je svjestan da mu je Bog najvažniji u životu, može se nazvati kontemplativnim. Problem nastaje kada miješamo ili poistovjećujemo juridičko i mistično značenje riječi “kontemplativan”. Kontemplaciju je nemoguće institucionalizirati. Može se organizirati način života s pravilima koji će više odgovarati ljudima koji su pozvani na život molitve u tišini i osami, ali te se ljude ne može zvati više kontemplativnima samo zbog toga što ne obavljaju ostale izvanjske aktivnosti, kao što su zauzeti pastoral i slično. Dijeljenje i odvajanje ljudi i načina života samo po izvanjskim očitovanjima obično vodi u sukobe i suprotnosti. U biti oba načina života, aktivni i takozvani kontemplativni, ako su doista autentični, proistječu iz kontemplativnog iskustva - svijesti o vršenju Božje volje. A Božju volju vršimo na različite načine, ovisno o situaciji, našim sposobnostima, potrebama bližnjih i slično.

Kontemplacija nije nešto nestvarno i udaljeno od života. To je prije svega aktivna zauzetost za život, motivirana ljubavlju prema Bogu i bližnjem. Ta zauzetost u ljubavi jednako se ostvaruje u molitvi, radu, odmoru i svim drugim aspektima života. Ljubav svoj izvor i smisao nalazi u zajedništvu s Bogom i čovjekom, a zajedništvo uključuje različitosti u kojima prepoznamo upućenost jednih na druge. Svi smo u ljubavi povezani i nema potpune zajednice ljubavi bez Marte i Marije istodobno.

Anastazija Komljenović

KNJIŽEVNA I DUHOVNA MISAO THOMASA MERTONA

Prošle godine obilježila se stota obljetnica rođenja Thomasa Mertona. Tom prilikom diljem svijetu organizirali su se mnogobrojni skupovi i konferencije. Ovaj tekst, koji ukratko predstavlja njegov spisateljski rad, objavljen je u "Zborniku 18. đakovački susreta književnih kritičara" (2015), nakon održanog okruglog stola s temom "Duhovna književnost".

1. Mir kao alfa i omega postojanja

Thomas Merton (1915 – 1968) američki je redovnik, monah, pustinjač koji je svojim pisanjem stekao planetarnu popularnost. Rođen je u Francuskoj, u protestantskoj obitelji u kojoj duhovnost općenito nije zauzimala veliko područje života. Majka mu je bila Amerikanka, otac Novozelandačin, no roditelji su mu vrlo rano umrli. Kao dijete često se selio. Živio je u Francuskoj i Engleskoj, da bi se konačno skrasio u Americi, gdje se nakon studija obratio na katoličku vjeru, postao svećenik i ušao u trapistički samostan kao redovnik. Pisao je pjesme, eseje i duhovnu literaturu posvećenu nutarnjem razvoju čovjeka. Smatraju ga jednim od vodećih filozofa, mistika i teologa 20. stoljeća, a teme su mu obuhvaćale područje duhovnog sazrijevanja osobe, odnosno kršćanske kontemplacije.

Svoje prvo djelo, autobiografski roman "*Gora sa sedam krugova*" (1948), Merton je napisao sedam godina nakon ulaska u samostan na poticaj poglavara svojega reda. To opsežno djelo od petstotinjak stranica donijelo mu je svjetsku slavu koju on nikako nije mogao razumjeti, ali je popularnost iskoristio da govori o temama koje su ga zaokupljale tijekom cijeloga njegova života. Prva tema o kojoj je pisao i govorio jest problem ratovanja, okrutnosti i smrti. Iako monah – samotnjak, Merton je svojim pisanjem i javnim nastupima glasno kritizirao rat Vijetnamu i na taj način podržavao pacifistički pokret u Americi. Nasilje, ubijanje i neprihvatanje drugoga i drugačijega su stalna mjesta Mertonova pisanja. On je želio dokučiti razloge poništavajućeg i razornog ljudskog djelovanja. Već u romanu "*Gora sa sedam krugova*" uočavamo opis dječje igre kojem je Merton posvetio nekoliko stranica. Naime, grupa od nekoliko dječaka kojoj je pripadao i Merton, izgradila je kućicu za igranje. Druge dječake koji su im se željeli pridružiti u igri, tjerali su psovka i batinama. Jednom je Mertonov mlađi brat izdaleka stajao i tužno promatrao dječake u igri. Grupa dječaka, vidjevši ga, počela ga je gađati kamenjem, no on se nije pomaknuo ni za milimetar. Njegova želja da se poigra s njima, da bude prihvaćen, bila je jača od kamenja. Merton meditira o toj situaciji, o načinima kako ljudi olako i sebično odbacuju druge ljude, počevši od vlastite braće. Uzrok odbacivanju drugoga pisac ne nalazi u tome da su ljudi zlobni, nego u tome da ljudima jednostavno *nije stalo da budu voljeni*. Izostanak sveprisutne ljubavi glavni je uzročnik ratova i nemira koji uvijek započinju unutar nas. Bez bližnjega, njegovog dobra i mira nema ni naše osobne cjelovitosti, ni zdravoga društva. To je ključan element Mertonove književne i duhovne poruke. Bog nije odijeljen od našeg svijeta u nekim eteričnim, astralnim prostorima za kojima mi trebamo težiti, nego je on konkretno biće, prisutno ovdje i sada. Božja prisutnost ne očituje se samo u nama i svijetu, nego i u svakoj jedinki prirode oko nas. Mi zajedno činimo jedinstvo i jedino zajedno možemo postati zdrava i cjelovita bića.

U New Yorku poznat je *Thomas Merton Square* na križanju Četvrte i Pete avenije. Naime, trg je dobio naziv jer je upravo na tom mjestu Merton zabilježio jedno izrazito snažno nutarnje iskustvo koje je upravo tamo doživio kao mlad monah. U velikoj gužvi i buci, čekajući na raskršću zeleno svjetlo za pješake, mistično je iskusio jedinstvo sa svim ljudima, prolaznicima, strancima, sa cijelim svemirom. Shvatio je da uzajamna ljudska povezanost dio je božanske stvaralačke zamisli i da svako cijepanje i odbacivanje drugoga unosi razdor u samoj ljudskoj naravi, a posljedica toga je odbacivanje, rat, ubijanje i smrt.

Druga tema kojom se Merton bavi u autobiografskom romanu *"Gora sa sedam krugova"* jest traženje istinskog smisla života. On ustvari piše roman sa stajališta osobe koja u obitelji nije dobila nikakvu vjersku pouku, te čak nekoliko puta napominje da mu je djed izrazito mrzio katolike. Ipak, Merton je bio iskreni bogotražitelj, pa će prilikom zaređenja izjaviti da je konačno našao svoj put. Kao mladi student na Sveučilištu Cambridge u Engleskoj i kasnije na Sveučilištu Columbia u Americi, živio je tipičnim studentskim životom, izlazio je po klubovima, volio jazz, zabavljao se s djevojkama. Dosegao je onu točku ispraznosti i besmisla u kojoj je jedino moguće naći svoje konačno životno ostvarenje.

"Negdje usred svih ovih događaja, pala mi je na pamet uznemirujuća i začuđujuća ideja koja nikako nije pripadala ovom kontekstu. Možda mi mnogi neće vjerovati. Ali dok smo sjedili na podu, slušali ploče i jeli doručak, obuzela me misao: "Bit ću svećenik." Ne mogu reći što me na to ponukalo: to nije bilo zbog gnušanja nad umorom i ravnodušnošću života koji sam vodio, usprkos svoj njegovoj jalovosti. To nije bila glazba, ni jesenski dah, jer to uvjerenje koje je iznenada niknulo u meni u punini svoje snage, nije bio bolećiv i mučan osjećaj kakav donosi početni emotivni žar. Nije to bila ni strast ni mašta, nego snažna, slatka, duboka i postojana privlačnost koja me iznenada obuzela, ali ne kao težnja prema bilo kakvom svjesnom dobru. U mojoj savjesti javio se novi i duboki, jasni osjećaj da je to ono što zaista trebam učiniti.

Koliko je dugo ta ideja zrla u meni prije nego što sam ju spomenuo, ne mogu reći. Ali uskoro sam rekao, gotovo uzgred: "Znate, mislim da trebam ići u samostan i postati svećenik." Gibney je to čuo već i prije, i mislio je da se šalim. Moja izjava nije izazvala nikakvu raspravu ili komentar, ipak, to nije bilo nešto prema čemu Gibney ne bi bio sklon. On je smatrao da ima smisla živjeti na bilo koji način, osim kao poslovni čovjek". (Gora sa sedam krugova, str. 311)

2. Književni izvori duhovnosti Thomasa Mertona

Thomas Merton pripadao je redu trapista, najstrožem katoličkom monaškom redu, međutim čak je i prostor samostana za njega bilo bučno mjesto pa naseljava drvenu kućicu u samostanskom posjedu koja se nalazila nedaleko od samostana. Tamo je napisao mnoga svoja djela kao što su: *"Nitko nije otok"*, *"Nove sjemenke kontemplacije"*, *"Meditacija i duhovno vodstvo"* itd. Za život u samoći inspirirali su ga monasi, pustinjci ili hermiti koji su u drugom, trećem i četvrtom stoljeću naseljavali egipatsku, palestinsku, arapsku i perzijsku pustinju. Iako su živjeli na rubovima civilizacija, pustinjci bili su izuzetno cijenjeni. Mnogi svjetovni i crkveni velikodostojnici dolazili su im po savjete. Osim toga, bili su izvrsni

duhovni pratitelji i učitelji. Svoje spoznaje nisu prenosili putem teoloških rasprava, već su duhovnost poučavali putem kratkih pouka i koana (zagonetki), gestama i sl. Pustinjski oci svojim novcima nikad nisu servirali gotove odgovore na njihova pitanja, već su ih u spoznaju uvodili putem kratkih priča. Te kratke priče stoljećima su se usmeno prenosile, a danas su poznate pod nazivom *"Izreke pustinjskih otaca"*. Thomas Merton, nadahnut životima tih svetih staraca, sakupio je knjižicu takvih izreka nazvanu *"Mudrost pustinje"*. Merton naglašava važnost tih priča kojima se poučavala duhovnost, stoga u predgovoru knjižice piše: *«Kakva nam je bila korist samo znati da su te priče bile izrečene? Značajna stvar je da su one življene. Da one izviru iz iskustva dublje razine života, da predstavljaju čovjeka u smislu unutarnjeg i duhovnog putovanja koje je dalje od putovanja na Mjesec... Što možemo postići letom na Mjesec, ako ne možemo preskočiti prepreku koja nas odvaja od nas samih?»* (*"Mudrost pustinje"*, str. 18).

Drugi ciklus priča koje Thomas Merton skuplja, prevodi i komentira su tekstovi kineskog redovnika Chuang Tzua koji je živio iz 4 u 3. stoljeće prije Krista. Chuang Tzu veliki je učitelj duhovnosti, predstavnik taoizma koji se nazivao *Put neba*. Thomas Merton bio je izraziti zagovornik ekumenizma, smatrao je da su svi monaški putovi u svojoj suštini vrlo bliski bez obzira na religijsku potku. Boravio je i među tibetanskim budističkim monasima na obroncima Himalaje, a u Dharamsali je imao tri duga razgovora s Dalaj Lamom. Njegovi prijatelji, kao i njegova djela uostalom, svjedoče da je svojim životom načinio "most" između Istoka (kršćanskog i nekršćanskog) i Zapada. Osobno je prijateljevao s velikim učiteljem zena Thich Nhat Hahnom, a Dalaj Lama je Mertonovoj knjizi *"Put Chuang Tzua"* napisao predgovor gdje je istaknuo da je Mertona doživljavao kao svoga bliskog prijatelja i brata te naglasio da je *"Merton posjedovao sve bitne odlike koje su nužne na putu spoznaje – studioznost, znanje, promišljenost, kao i one odlike potrebne za meditaciju. Od časa mojeg poznanstva s njime, kad god razmišljam o vlastitom životu i preispitujem se, ja zapravo slijedim njegov primjer"*.

Međutim, treba istaknuti da upravo zato što je dobro poznao i poštovao druge religije, Merton je oštro kritizirao površno zapadnjačko okretanje budizmu, hinduizmu i zenu. Taj bum instant duhovnosti smatrao je potpuno nevrijednim pomodnim činom. Ekumenski dijalog ne vodi promjeni, razdvajanju i klasifikaciji uvjerenja, niti profanom miješanju raznorodnih elemenata kako nama odgovara, već nam pomaže da u punini spoznajemo i razmatramo svoje duboko religijsko iskustvo koje uvijek vodi jedinstvu s drugim.

3. Esejistika za povratak sebi i svijetu

U svojoj esejistici Thomas Merton uvijek iznova promatra svijet i društvo 20. stoljeća. Iako je bio okorjeli pustinjač, Merton nije bježao od svijeta, nego je pisanjem pokušavao naći odgovor na pitanje što je temeljni problem čovjeka. Uvijek je zagovarao samo jednu strategiju za mir – a to je povratak sebi, povratak nutarnjoj molitvi i kontemplaciji. Bio je velik zagovaratelj kontemplativne molitve, tišine, samoće za koju je smatrao da, bez obzira na vjersku pripadnost, može nas dovesti do naše izvorne i jedinstvene slike bića koju nam je Bog utisnuo u bitak. U tom smislu on poziva svakog pojedinca da uđe u veliku tišinu i iz te tišine djeluje na svijet. Osim toga, kontemplativna molitva razvija čovjekovu svijest, a s osviještenim ljudima teško je manipulirati. Stoga Merton bilježi: *"Kada su ljudi uronjeni u masu bezličnih ljudskih bića, guranih uokolo nesvjesnim silama, gube svoju istinsku ljudskost i integritet, sposobnost da ljube i sposobnost samoopredjeljenja. Društvo sastavljeno od ljudi koji ne poznaju nutarnju samoću, na okupu ne može držati ljubav; posljedično takvo društvo na okupu drži nasilan i uvrjedljiv autoritet"*. ("Misli u samoći", str. 76)

Upućenost jednih na druge u duhovnom smislu danas je ogromna i treba je prepoznati. Ako svijet promatramo neovisno o nama, on *"postaje razarajuća fikcija s kojom se počinjemo očajnički boriti. A upravo je naša fikcija, naša iluzija o svijetu ono protiv čega se trebamo boriti. Ne radi se o nijekanju stvarnosti, nego o raskrinkavanju iluzije. Svijet nije nešto što postoji izvan nas. Ako ga zaista želimo upoznati i otkriti istinu o njemu, moramo zaviriti duboko u sebe, u korijene vlastita bića. Upravo tu, u korijenu našeg ja nalazi se svijet. Svijet u nama misterij je naše slobode povezane sa slobodama drugih ljudi. To je živi misterij koji sačinjava i naš život, kojemu smo mi sami vrata. Ako svijet otkrivamo u sebi, duboko u svome biću, svijet nas nikako ne može otuđiti. Otuditi nas može jedino naša fikcija o nestvarnom izvanjskom svijetu, protiv koje se očajnički borimo i u koju projiciramo vlastite nutarnje sukobe. Vratiti se k sebi, znači vratiti se svijetu"*. ("Kontemplacija u svijetu akcije", str.85)

To je možda temeljna misao Mertonova pisanja. Merton nije teologizirao i poučavao o visokim vjerskim dogmama i transcendencijama, već je vlastito nutarnje iskustvo samotnjaka koji je dubinski povezan sa čitavim svijetom, pričama i meditacijama prenosio na suvremenog čovjeka. Priče, a ne znanost, smatrao je školom duhovnosti i života. U svim knjigama upozoravao je da pravi put prosvjetljenja i spoznaje mora ići iznutra, iz nas samih, a onda u zajedništvu s drugima prema vječnom i nepromjenjivom Bogu. Tako se izgrađuje Kraljevstvo

Božje, smatrao je Merton. Svaki život ili uvjerenje koji ne uključuju drugoga isprazni su, sebični, a samim time i bolesni. Mertonova misao izrazito je humanistička, uvijek usmjerena prema čovjeku. On ozbiljno i originalno razmatra djelovanje čovjeka u svijetu, a njegovi tekstovi donose prepoznatljivu duhovnu svježinu. Stoga je doprinos Thomasa Mertona suvremenoj teologiji, filozofiji i književnosti vrlo aktualan i univerzalan jer njegove ideje danas zauzimaju središnje mjesto u govoru o miru u svijetu, ekumenizmu, nenasilju i sveobuhvatnoj ljubavi.